

ԱՂԱԽՆԻՆԵՐԸ

Երեք ծերունիներ էին ասոնք ու անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր կը բնակէին գիւղին մէկ ծայրը, այն մինաւորիկ հին տունը որուն կարմիր գոյնը բոլորոսած բալի երանգներ առած էր հիմա: Փեղկերը գոց էին միշտ, ու յարաժամ գոց նաև յաղթական դուռը իր երկաթեայ խոշոր գամերով ու մեծազանգուած չախչախով:—Դուռ ու պատուհան վերջին մնացորդները հին բարբերու և հին ժամանակներու, երբ կեանքը՝ տան մէջ արգելափակ՝ դուրս նայելու կը վախնար, մինչ հիմա դուրս կը պուծկայ անոնցմէ:

Ծերունիները այդ տանը յարմար բնակիչներն էին, ամենէն պատշաժ նկարն այդ շրջանակին: Ո՛րչափ առտենէ ի վեր կը բնակէին հոն, ինչ կ'ընէին, ինչո՞վ կ'ապրէին. մութ խնդիրներ զորոնք ամէն մարդ ուզած կերպովը մեկնել կը ջանար ու չէր յաջողեր:

Կիրակիէ կիրակի կը աեանէին զիրենք փողոցը: Նախ տանը էրիկ մարդը, երկար սև ճիւղ պէ մը հագած որուն մէջ կը կորսուէր իր կունտուկոր հասակը, մինչեւ ականջներուն կէսը ծածկած իր ֆէսով որուն հնաւուրց անխախտ ձեւը՝ փայտեայ կաղապարի մը օժանդակութիւնը կը մատնէր, ոտքերը մէսթ ու կաշիէ լայն կալօջ՝ քառակուսի ծայրով: Ձեռքը ունէր միշտ երկայն համրիչ մը, դեղին սաթէ գնդակներով և սատափէ խաչելութեամբ մը: Թեւին տակ հաստ հովանոց մը: Իր թոմթուկած այտերը կը կախուէին եր-

կու. քովէն, եւիած հողի գոյն առած, իրարու վրայ բարդուող խորշոմներով: Աչքը, խռուացեալ գորշ յօնքերուն տակ կորսուած, կը պահէր ծանր ու դաժան արտայայտութիւն մը: Ճերմակ առատ պեխերը, երկու կողմէն վար դարձած, կիսաբոլորակ մը կը ձեւացնէին իր հաստ չրթունքներուն վրայ:

Ինք առջեւէն կ'երթար, ետին ձգած իր երկու քոյրերը, երկու կոկիկ պառաւներ, իրարու քիթէն ինկած, երկուքն ալ պարզ ու վայելուչ կերպով հագուած,— սե շրջագգեստ, գլուխնին սեւ քօղը մը ձգած, կոնակնին սեւ շալ մը:

Ու սրտայոյզ բան մը կար այդ երեք ծերունիներուն անցքին մէջ, կամացուկ քալելով տներուն տակէն, ամէն քայլի ուշադրութիւն ընելով իրենց կոխած տեղին, միեւնոյն հեռաւորութիւնը պահելով միշտ իրարմէ, կարելի եղածին չափ թեթեւ կոխելով գետնին վրայ՝ ուշադրութիւն չհրաւիրելու ակներեւ փափաքով մը, առանց իրենց չորս դէին նայելու: Անցորդները պատկառանքով կը դիտէին այդ կորաքամակ ծերունիներուն անցնիլը, գլուխնին վայրահակ, իբրու թէ հողը դէս իրեն քաշէր զիրենք: Փողոցին մէջ այդ խումբը տարօրինակ տպաւորութիւն մը կը թողուր, հին թանգարանի մը պատէն վար առնուած ու կենդանացած պատկերի մը տպաւորութիւնը, վերկենցադում մը անհետացած սերունդի մը, մոռցուած բարքերու, սովորութիւններու, տարազներու, տեսակ մը յարութիւն վազնձուց քաղաքակրթութեան մը:

Եկեղեցիին մէջ իրենց տեղը անխախտ էր: Ժամկոչը ծերունիին ձեռքէն կ'առնէր հովանոցը ու կալօչները կը հանէր, ու մինտէր մը առած, նոյն մինտէրը տարիներէ ի վեր, կը տեղաւորէր զանի աջակողմի դաւիթին անկիւնը: Կիները վերնատունը կ'ելլէին, տոտիկ տոտիկ, աղմուկ չհանելու ծայրայեղ մտատանջութեամբ մը, կանթեղին մէջ իւզ լեցնել կուտային՝ դբամը կամացուկ մը սահեցնելով ժամկոչին ձեռքը՝ առանց ու-

րիչէ տեսնուելու, և կ'երթային վանդակին առջև ծըն-
րադրել իրենց մինտէրներուն վրայ:

Վերադարձը նոյն կանոնաւորութեամբ տեղի կ'ու-
նենար: Ժամուն դուռը կեցող աղքատները վստահ էին
որ երեքէն ալ զատ զատ պիտի ստանան իրենց կի-
րակնօրեայ բաժը:

*
* *

Երբ երկաթագամ խոշոր դուռը իրենց վրայ կը
փակուէր դռդռումով, արտաքին կեանքը կը դադրէր
իրենց համար: Մասնաւոր աշխարհ մը կը սկսէր հոն
իրենց առջեւ, երկիւղածութեամբ, լուռութեամբ, աղօթ-
քով, անէացմամբ շինուած կեանք մը, որուն հեռաւոր
արձագանքները հաղիւ երբեմն երբեմն դուրս կ'ելլէին
և գիւղին մէջ բերնէ բերան կը պտըտէին:

Ամբողջ գիւղը գիտէր սակայն թէ տանը մէջ ա-
ղանետուն մը կար, պարտէզին վրայ նայող պատըշ-
գամի մը բովը, և թէ ծերունին առաւօտէն մինչեւ ի-
րիկուն իր աղանիններուն հոգերովը զբաղած էր:

Այս սէրը մէկէն ի մէկ եկել էր ծերունիին, իր
կեանքին վերջին տարիներուն: Օր մը երկու աղանի
թռելով ներս մօտեր էին տանը մէկ պատուհանէն ներս,
ու հոն մնացեր էին, ալ չուզելով մեկնիլ: Այդ տանը
խորին հանգարտութիւնը հրապուրեր էր զիրենք, ու-
ղեկորոյս մոլորեալներ էին: Սա իրաւ է որ պատուհա-
նին մէկ անկիւնը թառեր ու ալ անկից չէին բաժնուեր:
Ծերունին աւելորդապաշտութեամբ մը, պահեր էր զա-
նոնք, ու քիչ քիչ անոնց համար սրտին խորը սէր մը
սկսեր էր որ հիմակ իր ամբողջ կեանքը կը լեցնէր:

Այդ սէրը՝ աւերակներու մէջ բուսնող առօյգ-
տունկի մը ծլարձակումը և փթթինազարդութիւնը
ունեցեր էր տակաւ: Ամուսնացած ու զաւկի տէր, կիներ
ու մէկ հատիկ զաւակն ալ տարիքէն առաջ մեռել էին,
ու իր սիրտը, ամէն աղապատանքէ զուրկ, թափուր ու
ամայի կը մնար, երբ այդ ճերմակ ու փափուկ թըռ-

չունենալը եկել էին իրենց գիրկ ու անուշակ անմեղութիւնն ու զուարթութիւնը բերել իրեն, — դողցես հոգիները իր անհետացած սիրելիներուն:

Քիչ քիչ իր կեանքին միակ զբաղումը, միակ մտածումը, միակ նպատակը այդ աղանձներն էին եղեր, որոնք տարուէ տարի կը շատնային: Առտուն կանուխ անոնց քովն էր, անոնց ուտելիքին ու խմելիքին կը հսկէր, աղանետումը կը մաքրէր, կը զարգարէր, անոր բաժանումներ կ'աւելցնէր: Մարդուն և անասուններուն միջեւ ընտանութիւնը կը շատնար: Խմբովին կուգային թառել անոր գլխուն, ուսերուն, թեւերուն վրայ, իրենց վարդազոյն բերնովը անոր շրթունքէն կտցելով իրենց ուտեստը, անոր ձեռքերէն առկախուկ: Ու ինք թռչուններէն պաշարուած, անոնց մէջ կորսուած, սիրտը կ'ուռէր հրճուանքէն, իր նայուածքը ալ կը կորսնցնէր իր հինաւորաց ու տժգոհ մարդու խիստ ու դժնէ արտայայտութիւնը, թաց խանտաղատանքով մը լենալով:

*
* *

Գիշեր մը ծերունին ընտոստ արթնցաւ անօրինակ խուլ շշուկէ մը որուն անմիջապէս յաջորդեցին ճարձատիւններ: Մուխի հոտ մը կըսկսէր ծաւալիլ սենեակին մէջ: Հասկցաւ վառնալը, ցատքեց ելաւ անկողնէն, աճապարանքով հագուեցաւ կիսովին և սենեակէն դուրս նետուեցաւ: Մուխը, թանձր յորձանքներով, պատեր էր չորս դին: Իր երկու քոյրերն ալ, արթնցած ու հագուած, դէպ իրեն կուգային խելայեղ: Վարի յարկէն ճարձատիւնները կը շատնային, և հրդեհին լոյսը պոռթկաց յանկարծ, հին ու չոր տախտակներէն դէպի վեր գալարելով:

— Ամա՛ն Աստուած, փախինք, ըսաւ փոքր քոյրը, մէջը պիտի էրինք:

Կրակը կը սպառնար քիչ ատենէն սանդուղը հասնել և վերի յարկին ու դրան մէջտեղ ու է հագորդակցութիւն կտրել:

—Ա՛խ, ըսաւ մեծ բոյրը հեծեծանքով, ամա՛ն ախար, սնտո՛ւկս, սնտո՛ւկս:

Ծերունին պահ մը կեցաւ, յետոյ մոխիւն մէջ անյայտ եղաւ, պոռալով:

—Դուք վար ինձէք, ես ետեւնուդ կը հասնիմ:

Դէպի իր մեծ բրոջ սենեակը կ'երթար վազն ի վազ, երբ մէկէն իր ընթացքը փոխեց ու շնչասպառ երթալով պարտէզին վրայ նայող մեծ սենեակը, աղաւնետան բով վազեց: Աղաւնիները ամենքն ալ ելեր արթնցեր էին, իրենց թառերուն վրայ կանգնած, զահանդեալ սարսուռ մը վազելով իրենց ճերմակ փայլուն կռնակէն վար, իրենց անասունի բնագլուխը վտանգը զգացած, առանց կարենալու որոշել թէ ուսկից պիտի գար ան: Ծերունին պատուհանին վարագոյրը քաշեց պատուեց, գետինը փռեց, մէկիկ մէկին առաւ թռչունները, փայփայական խօսքեր ուղղելով անոնց և լաթին վրայ դնելով: Մուխը հիմա սենեակը կուգար կը լեցնէր ու վտանգէ վայրկեանէ վայրկեան զարհուրելի սպառնալիք մը կը դառնար: Պէտք էր աճապարել. ծերունին լաթին չորս կողմէն վերցնելով ձեռքն առաւ և սկսաւ խենդի պէս սանտուղներէն վար վազել:

Հազիւ տանը դուռը հասած էր, բոցերը կը պաշարէին սանտուղը:

Տունը հիմա չորս կողմէն կը վառէր, չոր ուտիւնի մը պէս, իրեն հետ մոխիր դարձնելով ինչ որ տարիներէ ի վեր սերունդներ դիզեր էին հոն, պերճանքի առարկաներու, կահերու և անթմաներու ամբողջ հաւաքածոյ մը:

Երկու պառաւները լալադին աչքերով կը դիտէին այն փճացումը իրենց ամբողջ ստացուածքին և այն տանը ուր տարիներէ ի վեր կ'անցնէր իրենց խաղաղիկ կեանքը:

—Ա՛խ, սնտո՛ւկս, սնտո՛ւկս, կը հեկեկար մերթ ընդ մերթ մեծ բոյրը:

Ծերունին անտարբերութեամբ կը դիտէր տեսա-

րանը: Ի՞նչ փոյթ եթէ մէկ վայրկեանի մէջ կը քայքայուէր իր ամբողջ հարստութիւնը և ծերութեան օրերուն հանգիստը:

Իր աղանձները ազատած էին:

Ու խենդ հրճուանքով մը կը համբուէր թռչուններուն գլուխները, գգուելով շոյելով զանոնք: Յետոյ ուղեց մէկիկ մէկիկ համրել զանոնք, և յանկարծ ցաւագին ախ մը արձակեց:

Աղանձներէն մին պակաս էր:

*
* *

Աղետքին յաջորդ օրը և հետեւեալ օրերը շարունակ, ծերունին կը տեսնուէր միշտ որ իր տանը մոխրակոյտին մէջ ման կուգար թափառական, ձեռքի գաւաղանովը անընդհատ խառնելով մոխիրները: Առջի բերան կարծուեցաւ թէ հալած ոսկիի կամ արծաթի հետքեր կը փնտռէր, բայց իր տարօրինակ կերպերն ու վարմունքը բիշ բիշ սկսան ուշադրութիւն գրաւել: Առջի կոկիկ հագուած մարդը չէր, որուն խիստ նայուածքը պատկառանք կ'ազդէր ամենուն: Անմատահ, երերուն քալուածք մը ունէր, հագուստները խառնափրնդօր, և միամիտ ժպիտ մը կար միշտ շրթունքին վրայ: Աչքը տարտամ ու անորոշ արտայայտութիւն մը առած էր, կենդանութենէ ու իմացականութենէ զուրկ, ստուերով լեցուն: Օր մըն ալ համարձակեր էին հարցնել իրեն թէ ի՞նչ կը փնտռէր այդպէս շարունակ:

— Թռչուններէն մին չեմ գիտեր ինչպէս կորսուեր է ան գիշերը, պատասխաներ էր միամտութեամբ. կը փնտռեմ որ թերեւս կը գտնամ մոխիրներուն տակէն:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԱՆ